

Akademia Medyczna w Gdańsku, Wydział Lekarski, Oddział Pielęgniarstwa¹
Medical Academy of Gdansk, Faculty of Medicine, Nursing Division
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum w Bydgoszczy²
Nicolaus Copernicus University in Torun, Collegium Medicum in Bydgoszcz

REGINA GIL¹, LUCYNA WILCZEWSKA¹, ANDRZEJ DZIEDZICZKO²

*The attitude of secondary schools' students towards elderly
and disabled people*

**Postawy uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych
wobec osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych**

Proces starzenia się jest naturalnym procesem w życiu człowieka. Twierdzenie „stary człowiek” jednoznacznie kojarzy się z osobą niedołązną, ograniczoną ruchowo, a często intelektualnie, marudną i wymagającą ciągłej opieki – „gorzej niż dziecko”.

Badania miały na celu ocenę postaw uczniów szkół gimnazjalnych ponadgimnazjalnych wobec osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych w zależności od typu rodziny - dwu-, i wielopokoleniowej.

MATERIAŁ I METODY

W badaniach uczestniczyło 1017 uczniów w wieku od 13-19 lat. Ze spisu szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, uzyskanego z Urzędu Powiatowego i Urzędu Miasta Iława, do badań wylosowano 4 szkoły: Gimnazjum nr. 2, Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego, Zespół Szkół im. Bohaterów Września 1939r. (klasy techniczne), Zasadniczą Szkołę Zawodową. Spośród wymienionych szkół metodą warstwową wylosowano niektóre klasy. Badania przeprowadzono w toku zajęć dydaktycznych, po poinformowaniu uczniów o celu badań. W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Technika badawczą była anonimowa ankieta audytoryjna, w części dotyczącej stosunku młodzieży do osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych. Wyniki poddano analizie statystycznej z wykorzystaniem arkusza kalkulacyjnego Excel i programu Statistica w wersji 5.0.

WYNIKI

Zdecydowana większość uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych uważała, że osobie w podeszłym wieku należy się szacunek. Tak uważało 98,98% uczniów z rodzin dwupokoleniowych i 97,25% uczniów z rodzin wielopokoleniowych. Przyznanie osobie starszej należnego szacunku nie zależało od typu rodziny (H_0) (tabela 1).

Tabela 1. Liczba uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych uznających, że osobie w podeszłym wieku należy się szacunek

Osobie w podeszłym wieku należy się szacunek	Uczniowie z rodzin				Ogółem n=1.000	
	Dwupokoleniowych		Wielopokoleniowych		N	%
	N	%	N	%		
Tak	774	98,98	212,0	97,25	986	98,60
Nie	8	1,02	6,0	2,75	14	1,40

Test $X^2=3,69 < X^2_L=3,84$; H_0 ;

Wszyscy uczniowie z rodzin wielopokoleniowych i prawie wszyscy z rodzin dwupokoleniowych (99,87%) uważali, że osoby w podeszłym wieku i niepełnosprawne powinny mieszkać w domach pielęgnacyjno-opiekuńczych, a ten pogląd nie zależał od typu rodziny ucznia (H_0) (tabela 2).

Tabela 2. Miejsce sprawowania opieki nad osobami w podeszłym wieku i niepełnosprawnymi w opinii uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych

Osoby w podeszłym wieku, niepełnosprawne powinny przebywać w	Uczniowie z rodzin				Ogółem n=999	
	Dwupokoleniowych		Wielopokoleniowych		N	%
	N	%	N	%		
Domach pielęgnacyjno-opiekuńczych	780	99,87	218,0	100,00	998	99,90
Swoim domu	1	0,13	0,0	0,00	1	0,10

Test $X^2=0,279 < X^2_L=3,84$; H_0

Zdecydowana większość uczniów z rodzin dwupokoleniowych (99,75%) i z rodzin wielopokoleniowych (99,54%) zgodnie twierdziła, że należy wspierać wszelkie formy opieki nad osobami samotnymi, w podeszłym wieku i niedołącznymi, a ten pogląd nie zależał od typu rodziny ucznia (H_0) (tabela 3).

Tabela 3. Wspieranie form opieki nad osobami samotnymi, w podeszłym wieku, niedołącznymi, niepełnosprawnymi w ocenie uczniów z rodzin dwu- i wielopokoleniowych

Uważam, że	Uczniowie z rodzin				Ogółem n=1.004	
	Dwupokoleniowych		Wielopokoleniowych		N	%
	N	%	N	%		
Należy wspierać wszelkie formy opieki ¹⁾	784	99,75	217,0	99,54	1001	99,70
Aktualnie opiekują się taką osobą ²⁾	127	16,39	136,0	64,45	263	26,67

¹⁾Test $X^2=0,239 < X^2_L=3,84$; H_0 ; ²⁾Test $X^2=195,92 > X^2_L=3,84$; ($p < 0,001$)

Uczniowie z rodzin wielopokoleniowych, w porównaniu z uczniami z rodzin dwupokoleniowych, zdecydowanie częściej (64,45% vs 16,39%) opiekowali się osobami w podeszłym wieku, niedołącznymi, chorymi lub niepełnosprawnymi, a to zależało od typu rodziny ucznia ($p < 0,001$) (tabela 3).

Większość uczniów z rodzin dwupokoleniowych (75,72%) i wielopokoleniowych (64,90%) nie uczestniczyła w akcjach pomocy osobom niepełnosprawnym. Uczniowie z rodzin wielopokoleniowych częściej niż uczniowie z rodzin dwupokoleniowych angażowali się w akcje pomocy osobom niepełnosprawnym jako wolontariusze (20,67% vs 12,31%) i jako ratownicy PCK (12,02% vs 6,75%). Instruktorami I-jej pomocy częściej byli uczniowie z rodzin dwu-, niż wielopokoleniowych (5,23% vs 2,40%). Formy uczestnictwa w akcjach pomocy osobom niepełnosprawnym zależały od typu rodziny ucznia ($p < 0,001$) (tabela 4).

Tabela 4. Liczba uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych, uczestniczących, w akcjach pomocy osobom niepełnosprawnym

Uczestniczysz w akcjach pomocy osobom niepełnosprawnym jako	Rodzina				Ogółem n=801	
	Jednopokoleniowa		Dwupokoleniowa		N	%
	N	%	N	%		
Instruktor I pomocy	31	5,23	5,0	2,40	36	4,49
Ratownik PCK	40	6,75	25,0	12,02	65	8,11
Wolontariusz	73	12,31	43,0	20,67	116	14,48
Nie uczestniczę	449	75,72	135,0	64,90	584	72,91

Test $X^2=17,92 > X^2_L=7,82$; ($p < 0,001$)

OMÓWIENIE

Badanie postaw społecznych młodzieży wobec osób niepełnosprawnych przeprowadzone w 2000 r. przez Rutkowską i wsp. [6] wykazało, że zaledwie 27% licealistów i 11,5% uczniów zasadniczych szkół zawodowych deklarowało postawy pozytywne wobec osób niepełnosprawnych, podczas gdy postawy negatywne przejawiało 9,5% licealistów i 44,5% ich rówieśników ze szkół zawodowych. Pożądane, pozytywne cechy postaw uczniów wobec osób niepełnosprawnych częściej uwarunkowane były dodatnio nauką w renomowanym liceum, zamieszkiwaniem w mieście, codziennymi kontaktami z osobami o widocznych oznakach kalectwa i płcią żeńską respondentów. Negatywne elementy postaw zdecydowanie częściej przejawiane były przez chłopców - uczniów szkół zawodowych.

Rezultaty badań własnych wskazują, że ponad 90% uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych niemal zgodnie odpowiedziało, że osobom w podeszłym wieku należy się szacunek. Zdaniem zdecydowanej większości uczniów (>90%) z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych, osoby w podeszłym wieku i niepełnosprawne powinny przebywać w domach pielęgnacyjno-opiekuńczych. Zdecydowana większość uczniów, zarówno z rodzin dwupokoleniowych, jak i wielopokoleniowych, było zdania, że należy wspierać wszelkie formy opieki nad osobami samotnymi, w podeszłym wieku, niedołączonymi i niepełnosprawnymi. Wyrazem przyjmowanej przez uczniów postawy wobec osób niepełnosprawnych, był także stopień ich uczestnictwa w akcjach pomocy. Jednak, uczniowie z rodzin wielopokoleniowych świadczyli szerszy zakres tej pomocy, niż uczniowie z rodzin dwupokoleniowych, pracując jako wolontariusze i jako ratownicy PCK.

W tym miejscu warto wspomnieć wyniki badań socjologicznych przeprowadzone przez Ostrowską charakteryzujące stosunek społeczeństwa polskiego do ludzi niepełnosprawnych. Badania wykazały, że społeczeństwo nasze nie wiele wie o problemach życiowych osób niepełnosprawnych i nieczęsto ma okazję do bliskich kontaktów z ludźmi niepełnosprawnymi. Ponad połowa badanych stwierdziła, że przeszkodą w kontaktowaniu z osobami niepełnosprawnymi jest nieumiejętność, niepewność co do tego, jak należy się zachować w ich obecności. Tendencje takie pojawiają się niestety, nie tylko wśród szerokich rzesz społeczeństwa, ale także wśród liderów społeczności lokalnych, lekarzy, nauczycieli- a więc osób opiniotwórczych i posiadających możliwości podejmowania istotnych dla osób niepełnosprawnych decyzji. Koncentrują się oni raczej na zapewnieniu opieki, niż stworzeniu możliwości dla własnych osiągnięć, dla samorealizacji i samodzielności, pogłębiając tym samym uzależnienie niepełnosprawnych od innych ludzi i zmniejszając ich kontrolę nad własnym życiem. [3,4]

Badania własne przeprowadzone w 2001 roku potwierdzają umocnienie tak niewłaściwych postaw wśród badanych uczniów.

Wyżej przytoczona charakterystyka postaw wobec osób niepełnosprawnych pokazuje, że należy kontynuować uświadamianie uczniów już od najmłodszych lat w zakresie kształtowania umiejętności reagowania na niepełnosprawność oraz właściwych wzorców zachowań w stosunku do osób niepełnosprawnych, a także zwiększyć ich uczestnictwo we wszelkich formach opieki nad nimi.

Doniosłe znaczenie ma kształtowanie u wszystkich zdolności uczenia się przez całe życie tak, aby każdy był w stanie sprostać problemom poszczególnych etapów życiowych, zwłaszcza pojawianiu się chorób chronicznych, niepełnosprawności lub kalectwa. Powinno do tego przygotować człowieka szkoła, dom rodzinny, zakład pracy i środowisko lokalne. Rodzi to potrzebę rozwijania odpowiedniej działalności na zasadach komercyjnych i społecznych przez instytucje pedagogiczne, organizacje zawodowe, przedsiębiorstwa i stowarzyszenia. [2,5].

WNIOSKI

1. Ponad 90% uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych deklaruje, że osobom w podeszłym wieku należy się szacunek.
2. Niepokojącym jest fakt, iż prawie 100% tej samej młodzieży szkolnej, osoby w podeszłym wieku i niepełnosprawne oddałyby w opiekę specjalistycznym ośrodkom opiekuńczym, a tylko 0,1% badanych gotowa jest zaopiekować się tymi osobami w własnym domu rodzinnym.
3. Należy dążyć do wczesnego wdrażania edukacji zdrowotnej w szkołach niższego poziomu nauczania (gimnazjum, szkoła zawodowa), aby zmienić postawy uczniów wobec osób niepełnosprawnych.
4. Edukować kadrę pedagogiczną, w zakresie szeroko rozumianej promocji i edukacji zdrowotnej.
5. Wprowadzić obowiązkowy przedmiot „Promocja i edukacja zdrowotna”.

PIŚMIENNICTWO

1. Karski J.B.: Promocja zdrowia.(praca zbiorowa)W: Promocja zdrowia ludzi chorych i niepełnosprawnych .IGNIS, Warszawa 1999,349-365.
2. Karski J.B.: Podstawowe dokumenty dotyczące promocji zdrowia. W: Promocja zdrowia. (red. J. Karski, Z. Słońska, B. Wasilewski), Sanmedia Warszawa 1994. Karta Ottawska.
3. Ostrowska A.: Niepełnosprawni w społeczeństwie. Wydawnictwo Instytutu Filozofii Piotrkowski Socjologii PAN, Warszawa 1994.
4. Ostrowska A., i wsp.: Sytuacja ludzi niepełnosprawnych w Polsce. Wydawnictwo Instytutu Filozofii Piotrkowski Socjologii PAN, Warszawa 1994.
5. Piotrowski J.: Miejsce człowieka starego w rodzinie i społeczeństwie. PWN, Warszawa 1973.
6. Rutkowska E., i wsp.: Postawy społeczne młodzieży wobec osób niepełnosprawnych. Zdrowie Publiczne 2000, 12, 422-426.

STRESZCZENIE

Celem badań było określenie, jakie postawy deklarują uczniowie wobec osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych.

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Technika badawczą była anonimowa ankieta audytoryjna. Ze spisu szkół ponadpodstawowych, pozyskanego z Urzędu Powiatowego i Urzędu Miasta w Iławie, do badań wybrano losowo 4 szkoły, a następnie klasy. Badanie przeprowadzono na reprezentatywnej grupie 1.017 uczniów, w wieku od 13-19 lat, wybranych metodą losową.

Wyniki badań dowodzą, że ponad 90% uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych twierdzi, że osoby niedołążne, samotne i w podeszłym wieku, powinny przebywać w domach pielęgnacyjno-opiekuńczych. Taki sam odsetek badanych uczniów z rodzin dwu-, i wielopokoleniowych deklarowało, że osobom w podeszłym wieku należy się szacunek.

Dane wskazują jednoznacznie na konieczność uświadamiania uczniów w zakresie właściwych wzorców zachowań w stosunku do osób niepełnosprawnych, a także zwiększenia ich uczestnictwa we wszelkich formach opieki nad nim, pracując jako wolontariusze i jako ratownicy PCK.

Takie wyniki badań w pełni uzasadniają nieodzowność zwiększania wysiłków w zakresie budzenia świadomości zdrowotnej. Należy uczyć, że w zasadzie wiek podeszły i żadna niepełnosprawność nie limituje funkcjonowania człowieka w takim stopniu, aby nie można było twórczo korzystać z pozostałego potencjału, aby życie mogło być znaczące i satysfakcjonujące. Co więcej istniejący potencjał może być wzmacniany i powiększany, zaś zaburzone czynności odtwarzane przy pomocy mechanizmów kompensacyjnych [1].

Uczniowie, już od najmłodszych lat wymagają cyklicznej i planowej edukacji zdrowotnej, która ma na celu zmianę ich stosunku do osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych.

SUMMARY

The aim of the research was to determine the attitudes declared by students towards elderly and disabled people.

The method of diagnostic soundings was used in the examination. Anonymous auditor questionnaire was the examination technique. Out of the records of secondary schools of Hawa Town and District Councils, 4 schools, then classes, were chosen at random to be examined. Representative group of 1017 students aged 13-19 chosen at random was examined.

The results indicate that over 90% of students from two and multi-generation families claim that decrepit, lonely and elderly persons should stay in nursing homes. The same percentage of the respondents from two and multi-generation families stated that elderly people deserve being treated with respect.

The results undoubtedly indicate that it is necessary to make students aware of proper patterns of behaviour towards disabled people, and also to increase students' attendance rate in all forms of care, such as volunteering or working for PCK (Polish Red Cross).

Such research results truly justify the necessity of increasing effort in order to raise health awareness. Young people should be taught that generally neither advanced age nor any disabilities cause limitation of human functioning to the extent that it is impossible to make use of the remaining potential in order to make life significant and satisfying. Moreover, the existing potential may be reinforced and enlarged, and the disordered functions can be reconstructed by means of compensatory mechanisms [1]. Students, from a very young age, need periodical and planned health education aiming at changing their attitude towards elderly and disabled people.